

Hadszervezet, harcászata.

A fölkelő szerbek csapatainak magvát a határőrség alkotta. Ezek szolgálati kötelezettsége 20 éves kortól 60 éves korig tartott s habár a tábori szolgálat csak 50 éves korig volt kötelező, a nemzeti ügy iránti lelkesedésből 20 évnél fiatalabb s 50 évnél magasabb korúak is részt vettek a magyarság elleni küzdelemben.

A magyar határőrvidék 1. a Károlyváros—varasd—báni, 2. a szlavoniai, 3. a bánáti-tábormokságra tagozódott s valamennyi ezredkerületekre volt felosztva. A titeli csajkás kerület egy külön zászlóalj kiegészítő területét képezte.

Rövidség okából csupán a fölkelést kezdeményező határőrvidékkel foglalkozunk.

Ez volt a szlavoniai határőrvidékhez tartozó péterváradi ezred s a bánáti határőrvidék *a)* német-bánáti és *b)* illir-bánáti ezrede. s végül a csajkás kerület.

Minden ezred 2 zászlóaljból s ez utóbbi 6 századból állott. Ha egy zászlóalj hadjáratba vonult, nyomban a 3. szükséghez képest, a 4. tartalék zászlóalj állíttatott fel, szintén 6 századdal.

A század 206 emberből állott. Ezen felül minden ezred létszámában 50 tüzér löveg szolgálatra volt beosztva.

A titeli csajkás zászlóalj 6 századot s ezek mindegyike 187 embert számlált.

A zászlóaljnak lövegkezelési szolgálatra 139 tüzére vala.

Ha a zászlóalj tábori szolgálatba lépett, a csajkás kerület egy 2 századból álló tartalék osztályt s a szükséghez képest még egy második osztályt is felállította.

A fegyveres szolgálatban képzett határőrökhöz csatlakoztak a szerb lakosok önkéntes tömegei mint nemzetőrség, továbbá a törökországi Szerbiából Bosznia-Hercegovina sőt Montenegróból osztagonként, bevonult kalandór önkéntes csapatok.

Ezek rendszerint század és zászlóalj tömegekbe lőnek egyesítve.

A határőrök az osztrák csapatok mintájára voltak fölfegy-

verezve. A nemzetőrök rendes, részint szükségbeli fegyverzettel valának ellátva.

A törökországi szerb önkéntesek saját fegyverzettel bírtak, mely egy hosszú keleti puskából, az övben két pisztoly és egy yatagánból állott. A vezérek törökösen görbe kardot viseltek, kés helyett. Némelyek saját lovon vonultak ki.

A szerb fölkelők kezdetben a csajkás kerület titeli raktár készletéből látták el magukat tüzérségi löveg- és lőszer anyaggal. Lövegeik közt találunk tábori szolgálatban 6, 12, és 18 fontosokat, de nagy számmal 3, sőt 1 fontos ágyukat is. Löveg kezelési szolgálatra elsősorban a titeli csajkásokat alkalmazták.

A csapatok élelmi szükségletét s az előfogatokat (nagy számmal) a községek szolgáltatták.

A legtöbb segélyt nyújtá pénz, lőszer és fegyverben a szerb fejedelemség.

A szerbek lovassággal nem rendelkeztek. Ezen körülmény folytán inkább védelmi harcra valának utalva.

Figyelemre méltó azonban, hogy csapataikat hadműveletek céljából előfogatokon szállíták. Táboraikban több száz paraszt szekér állott készenlétben s a kocsira fölkapott csapatokkal 50—70 km. utat tettek meg egy huzamban. Az ellenségtől megfelelő távolságban a csoportokba osztott szekerek, rendszerint növény fődözék — az alföldön nagyban termelt kukurica — mögött vonultak föl; a csapatok leszállva, pihent erőben vonultak hareba. Az előfogaton menekült csapatot a magyar lovasságnak is bajos volt üldözni.

Az előfogatok élelmi szerek harácsolására s a zsákmányolt vagyon fölmálházására is szolgáltak.

Egy szemtanu szerint: „Csaknem minden nap több száz ilyen szekér vad kinézésű harcosokkal megrakva látható a Bánságban. Szilaj vágatással, nyomukban óriási porfelhővel törtetnek keresztül sikon, mezőn át, nem egyszer meglepve s zavarba hozva a mieinket. Ez a sajátságos rendszer nagyon megkönnyíti csapataik harczképességét. Gyorsan érik el a kitűzött célt, e mellett nincsenek a gyaloglástól elcsigázva, midőn támadásra kerül a sor.

A kocsikat a rác gazdák, kiknek erős s jó lovaik vannak, rendszerint önként és ingyen bocsátják a fölkelők rendelkezésére. Fuvardij fejében, a hol lehet, ők is zsákmányolnak.“

Egy ily szekéren 5—6 harcos foglalt helyet. A hadjárat későbbi szakában, midőn a magyar sereg java része az osztrák hadak ellen a Bácskából és a Bánátból kivonatott, a visszamaradt csapatok a védelmi képesség fokozása céljából gyakran szállítottak elő fogatokon.

A sorgyalogság 58 ezredéből csupán 15 ujoncozott Magyarország s Erdély területéről.

Háboruban a német ezredek mindegyike 2 gránátos századból s 3 zászlóaljából állott 6—6 századdal; — az ezred kötelékébe tartozó 2 pótszázad külön osztályt képezett. Ezen felül minden német ezrednél egy 1-ső s egy 2-ik Landwehr zászlóalj 6—6 századdal volt felállítható. A sorgyalogezezek századai 218 embert, a Landwehr századok 138 embert számláltak.

A magyar ezredeknel a századok hadi létszáma 198, a gránátos századok létszáma általában 175 emberből állott.

A tiroli vadász ezred 4 zászlóaljából — 12 századdal, s ez utóbbiak mindegyike 185 emberből; míg a tábori vadász zászlóaljak 6—6 századból, s ezek mindegyike 246 emberből állott. Háboruban minden zászlóalj egy tartalék századot állít fel.

A lovasság 8 vértés, 6 dragonyos, 7 chevauxlegers, 12 huszár s 4 dzsidás ezredet számlált. A vértés és dragonyos ezredek 6—6 századból — ez utóbbiak mindegyike 177 lovasból, — s a háboru esetén felállított tartalék század 193 emberből, — míg a huszár chevauxlegers és dzsidás ezredek 8—8 századból — ez utóbbiak 206 lovasból, — ellenben háboru esetén a tartalék osztály 354 emberből — állott. A székely huszár ezred századai 184 lovast, míg a tartalék osztály 234 embert számlált.

Az osztrák tüzérség 5 ezredből állott. Tábori használatra 12 fontos és 6 fontos gyalogsági valamint 6 fontos lovassági ütegek szolgáltak. A 6 lövegből álló ütegben rendszerint 2 7 fontos terack is volt beosztva.

A röppentyű ütegek 6 és 12 fontos röppentyűkkel bírtak.

A magyar hadsereg serezedbéli és honvéd zászlóaljakból valamint nemzetőrszázadokból alakult. A századok 120—200 főnyi létszámmal bírtak. 2 század képezett egy osztályt; egy zászlóaljban 3 osztály volt.

A huszár ezredek számát utóbb 18-ra emelték. Minden ezred 4 osztályból, illetőleg 8 századból állott, — ez utóbbiak 120—180 lovassal.

A magyar ütegeknek 6 lövegből s 2 mocsárból kellett volna állaniok, de gyakran csak 6 löveggel alakultak, 6 és 12 fontos, de sokszor csak 3 fontos ágyúkkal.

A műszakí csapatok — úgy az osztrák mint a magyar seregben — utász, árkász és aknász csapatokból állottak.

A gyalog, lovas és vegyes fegyvernemű seregtestek dandár, hadosztály és hadtestekben valának alakulva s harcászati szempontból rendszeren zászlóalj, század és üteg egységekben alkalmazva.

Az 1848-49-ki ütközeteknek a lókem harcászati képezi

főjellemvonását. Az ütközetet rendszeren a lövegtűzharc vezette be. A 6 századból álló első vonalbeli zászlóaljok 1—2 százada gyöngé rajvonalat s támasapatot alkotta; ezek vívták a puska tűzharcot; a zászlóalj többi osztálya zárkózott oszlopalakzatban vagy tömegben mint tartalék követte az előre tolt rajvonalat. A harc későbbi szakában a rajvonalhoz fejlődve fölzárkózott osztagok a tűzharcot ösztűzadással gyarapíták s végül a zászlóalj tartalékok, illetőleg a hátulról előnyomuló zárt rendű tömegek az elsővonalbeli csapatokat rohamra sodriták előre, hogy szuronyt szegezve törjenek az ellenség állásába.

A szerb fölkelők harcát főleg gyér rajvonal mögött nagy tömegek előnyomulása jellemzi.

A sima furatu ágyuk hatásos lőtávolsága az ürméret szerint 6—800^x, míg az elöltöltő golyós puskák hatásos lőtávolsága 250—300^x vala.

Figyelemre méltó, hogy oldaltámadásra és megkerülésre lovas századokat rendeltek ki, mely célból azok mellé néhány löveget vagy lovassági üteget osztottak be.

A lovasság a magyar seregben jelentékeny szerepet játszott, illetőleg még ott is alkalmazták, hol ezen fegyvernemtől érdemleges eredményt várni okszerűtlen vala. Ellenben földérintő szolgálatban s az ellenség üldözésében alig használtatott fel kellően.